

СРПСКИ ПОСИНАК

Снежана Вељковић

Не постоји личност у историји српске медицине, која је више урадила за Србију, а о којој се мање зна.

Био је лекар, доктор гвардијског шпитаља, доктор Главног штаба Војног санитета у Попечитељству внутерни дела, *Начелник карантинског одејеленија са санијетом*, Начелник заједничке војне и грађанске службе у санитету Кнежевине Србије.

Написао је у Београду књигу *Србија, њен развѣијак и најредак у санијетѣу, с белешкама о целокупѣим санијетѣиским одношајима на Истѣоку* (Serbien, dessen Entwicklung und Fortschritt im Sanitätswesen mit Andeutungen über die Gesamten Sanitätsverhältnisse im Orjente), коју је штампао у Темишвару 1876. на немачком језику

То је Емерих Линденмајер (Emmerich Lindenmayer, 1806–1883)!

Назиру му се корени, личног живота као да није имао, ни лик му се не зна.

У Србију је дошао са огранака банатских Карпата, организовао српски војни и цивилни санитет, а о свом боравку и раду у Србији написао поменућу књигу од преко 400 страница.

Сахрањен је у Београду, а данас му се ни гроб не зна!

Једно од ретких признање одао му је Милан Ђ. Милићевић када га је уврстио у књигу *Поменѣик знамениѣих љѣуда у срѣпског народа новијѣга доба*, издату у Београду 1888. године [4].

Али, које су силе довукле тог Немца из румунске покрајине Караш-Северин у тек ослобођену Србију, још увек пуну Турака?

Оравица, Банат

Емерих Линденмајер потицао је из породице, која је највероватније у трећем колонијалном таласу, за време цара Јозефа II, у периоду од 1782. до 1787. из покрајина Баден-Виртемберг дошла у румунски део Баната.

Оравица (румунски *Oravita*, немачки *Orawitz*), мало место на периферији Аустријског царства било је у то време рударски центар јер су у околним планинама вадили бакар, гвожђе, цинк, чак и злато. Становници Оравице били су углавном Румуни, Срби и Немци. Градић је имао 8.000 становника, а административно му је припадало шест околних села.

Био је то и културни центар. Од 1790. постојала је дилетантска глумачка дружина *Uniunea Diletanților din Oravița*. Позоришне представе су се одржавале у Градској кући или згради суда, све до 1802. када су грађани захтевали да се сагради позориште. Скупљено је 38.000 златних форинти, позориште је почело да се гради 1816, а завршено је 1817. То зграда, умањена копија првог позоришта у Бечу (*Burgtheater* саграђен 1720.), која је 1868. добило име *Teatrul Mihai Eminescu* – постоји и данас.

У таквој средини рођен је Емерих Линденмајер, 1806. године. Отац му је био хирург. У Оравици је провео детињство, можда почео школовање. Да ли се у Оравици дружио са српским дечацима и ту стекао прве појмове о Србији?

Касније је или послат на школовање у Чаково, или се породица тамо преселила.

Чаково, Банат

Чаково (румунски *Ciacova*, немачки *Tschakowa*) нама је познато као родно место Димитрија, Доситеја Обрадовића (1739/40–1811). Већ у његово време постојала је православна црква *Усїење њресейте Богородице*, заједничка за Србе, Грке и Румуне. Била је саграђена 1768, а осликана 1771. Увек је имала више свештеника. Први српски досељеници стигли су у ово село у првој половини 14. века и дуго су представљали већину. То можда говори о значају ове српске заједнице.

Велика одбрамбена кула *Cula Turcească*, остатак тврђаве из 14. века и мост *Podul Turcesc* били су сведоци турских инвазије и борбе локалног становништва. Велики трг на коме је вежбала турска коњица касније је претворен у градски трг на коме су се одржавали локални сајмови.

Могуће је да је Емерих Линденмајер овде упознао Србе и њихову борбу за ослобођење у самој Србији, уз истовремену борбу у Монархији за очување и побољшање *Привилегија*.

Реформе образовање које је у Монархији спроводио Бечки двор почетком 19. века, нису се много тицале Емериха Линденмајера

који је, као рођени Немац, несумњиво имао предност у односу на ђаке других националности.

У првој половини 19. века, Монархију је обележила апсолутистичка владавина Метерниховог режима (*Klemens von Metternich*). Сам Метерних је 1819. године издао посебан декрет о сталном надзору универзитета и факултета, јер је сматрао да су *студенти и професори одговорни за ширење радикалних, либералних идеја* [8].

Емерих Линденмајер је отишао у Пешту да студира медицину.

Студирање медицине у Монархији

Студирање на медицинским факултетима у Хабзбуршкој монархији било је доступно свакоме ко је завршио вишу гимназију, положио матуру и могао да *плати таксу од 30 флорина годишње, или 3 флорина месечно* [8]. Студент је могао је да се упише на биоком факултету у Монархији, па да слободно пређе на други, а дипломира на претходном или неком трећем. Правила студирања су била строга, прописао их је Бечки двор и важила су за све факултете.

Бечки медицински факултет, *Wiener Medizinische Schule*, је тада био врховна образовна, државна и царска установа, не само на територији Монархије, већ и целе Европе.

У Бечу су се школовали лекари на Медицинском факултету – *Wiener Medizinische Schule*, а хирурзи у Јозефинуму – *K. K. Medizinisch-chirurgische Josefs-Academie*. Градска болница *Allgemeines Krankenhaus der Stadt Wien* је било место где су се радиле анатомске и патолошке обдукције и одржавале клиничке вежбе.

Мада је разлика између хирурга и лекара у то време била велика, толико велике разлике у њиховој едукацији (па ни касније пракси) није било. Студенти су сами одлучивали шта желе да изучавају – лекарство или хирургију. У оба случаја студирање је трајало пет година, прве три године су биле посвећене проучавању природних наука и теоријским предавањима из медицине, а следеће две студенти су проводили у практичном раду са болесницима.

Студенти медицине учили су анатомију, општу и специјалну патологију унутрашњих болести и лечење унутрашњих болести, а студенти хирургије: анатомију, општу и специјална патологију хируршких болести, то јест лечење хируршких болести, уз познавање завоја и хируршких инструмената [8].

Materia medica на трећој години и судска медицина на петој, били су обавезни за све.

Студенти су били обавезни да изађу на јавне, финалне усмене испите – ригорозуме. Постојала су два ригорозума, после треће и после пете године. Трошкови ригорозума су износили: *за први 35 флорина, по њеј сваком од седам професора; за други 63 флорина, по девеј сваком испитивачу* [8]. Испити су се водили на немачком или на латинском језику.

Пре него што изађу на клиничке испите будући лекари су морали да припреме писмени приказ два пацијента, са предлогом и образложењем лечења, а будући хирурзи да изведу две операције на мртвим телима.

После положених испита, студент је био обавезан да напише дисертацију са неком медицинском темом, коју би јавно бранио. Трошкови дисертације су износили – *укупно 199 флорина* [8].

Професори су били обавезни да буду строги на испитима, посебно у првим годинама, *да би могли да одстиране лење и неинтелигентне студенте, и да осигурају да држава неће добити лекаре незналице и лоше хирурге у пракси* [8].

Иста правила студирања важила су и за медицински факултет у Пешти. Предавања су држана на немачком и мађарском, а диплома овог факултета важила је од 1820. у целој Монархији. Због тога је све више студената студирало у Пешти. Године 1825. немачки курс медицине уписало 117 студената, а мађарски 59. Школске године 1832/33. наставу на немачком уписало је 255 нових студената, на мађарском 148 [7].

На Бечком медицинском факултету је тада студирало неколико Срба из Хабзбуршке монархије: Никола Ђорђевић (*Georgiewich Nikolas*) из Меленаца, Арсеније Ковачевић (*Kovacsevics Arsenius*) из Зрењанина, Александар Теодоровић (*Theodorowitsch Alexander*) из Перлеза, Павле Ђурашић (*Gyuraschitsch Paul*) из Апатина, Јаков Дамјановић (*Damianowits Jakob*) из Панчева, Вук Маринковић (*Marrkowitsch Wolfgang*) из Новог Сада, Антоније Марковић (*Marrkowitsch Anton*) из Новог Бечеја и Јован Радосављевић (*Radossawljewitsch Johann*) из Панчева [6].

На факултету у Пешти студирали су Јосиф Вајнаровић (*Wajnárovich József* 1825), Микша Јансековић (*Jansekowich Miksa* 1829), Јосиф Златаровић (*Zlatarovich József*, 1830), Мата Петровић (*Petrovich Máté*, 1830), Антоније Јанковић (*Jankovich Antal*, 1837) и Стеван Коларевић (*Kollarovich István*, 1837) [2].

Да ли се Емерих Линденмајер дружио са њима више него што захтевају пуки студентски разговори? Да ли је од њих добио нека сазнања о српском народу испод Саве и Дунава?

Године 1832. одбранио је докторску тезу под називом: *Hippocrates – Homo, Philosophus, Medicus. Dissertatio inauguralis, Budaе, 1832.* (SA 116, 1880, 22) [3].

У каталогу *Bibliographia Medica Hungariae 1472–1899* заведен је на страни 206. као *Lindenmayr Imre P. – Hippocrates, homo, philosophus, medicus. Budaе, 1832.* [2].

Следеће три године бавио се приватном лекарском праксом у Пешти.

Године 1835. др Емерих Линденмајер је дошао у Србију. И остао. Заувек.

Смрт у Београду

Др Линденмајер умро је у Београду 12. октобра 1883. године, по старом календару. Сахрањен је два дана касније, са војничким почастима, на гробљу на Ташмајдану.

Посмртни говор Линденмајеру је одржао др Владан Ђорђевић тада начелник Санитетског одељења Министарства унутрашњих дела.

У почетку цитирао је скромне податке које је Линденмајер оставио о себи и разлоге његовог доласка: *са жељом да њо свом знању и лекарском искуству, Србију часитишћо и искрено служи* [1].

Ђорђевић је покушао да објасни те разлоге:

Таква жеља једног човека, који ни њо чему немаћаше дужности да служе Србију, а имаћаше у рукама дипломе које му ошварачу цео свет да у њему ужива благодети мирног, шћитомог, цивилизованог животиа...

Таква жеља зачетиа 1835. кад је Србија била у најмучнијем сшадидјуму шосшојања... када је шшакорећи из ничега ваљало све сшварити, доказује да је... шшoliko волео Србију, да је драговољно узео на се шшешко бреме кулшурног шшјонира...

Др Линденмајер био је не само човек високо учен – doctissimus ac celebratus – као шшћо шшсаше у његовим дипломима, него је био уједно човек ошшће образован са шшлеменишћим срцем, које осећа сшрадање својих ближњих као своја, који жели да шшомогне сваком сшрадалнику не шшшшјајући га за народности [1].

Пошто је навео све Линденмајерове заслуге др Ђорђевић је закључио: *можемо слободно шшшврдити да је своју намеру од 1835-шше, да ће Србију часитишћо и искрено шшслужити – шшшшунце извршио.*

Говор је завршио речима: *... На гробу др Линденмајера мајка Србија вели: „Хвала Ти, шшсинче, шшћо си ми цео Твој вредни животи*

йосвейшио“. А ми, његови йоследници, који имамо да настйавимо унайређење санийеййске стйруке у Србији, ми му велимо: Частй усйо-мени йвојој међу нама! [1].

После ових речи намеће се питање: Да ли је ипак мајка Србија била маћеха посинку Линденмајеру, или његови йоследници, како каже Владан Ђорђевић, јер следећих сто и више година, нису нашли за сходно да преведу и штампају његову књигу о Србији и српском санитету.

То је йрва наша исйорија медицине – рекао је др Владимир Станојевић [4].

Без овог дела, које и данас чека своје срйско издање, наше знање о йрвим деценијама развоја срйске здравсйвене службе било би минимално – написао је др Александар Недок [5].

Изгледа да је Секцији за исйорију медицине припала част да 130 година после смрти овог, за Србију несумњиво значајног ствараоца, проговори о његовом раду и заслугама.

Прикаже његову, коначно преведену, књигу, али још увек не и штампану књигу.

Зато сам поносна што сам део тима који вам је представио др Емериха Линденмајера йо други йуи међу Србима.

Литература:

1. Ђорђевић В. *In memoriam*, Београд, Народно здравље, 1883, III, 162–164
2. Губгу Т. *Bibliographia Medica Hungariae 1472–1899, seu Catalogus Librorum Medicinalium*
3. Јеремић Р. *Библиографија срйске здравсйвене књижевности*, 1757–1918. Београд, 1947
4. Милићевић Ђ. М. *Поменик знаменийих људа у срйског народа новијега доба, Др Емерих Линденмајер*, Српска краљевска штампарија, Београд, 1888, 302-305
5. Недок А. *Сећање йоводом дана Санийеййске службе Војске Србије: шйаб-докйор др Емерих Линденмајер (1806–1883)*, Војносанит Прегл 2013; 70(8): 794–795
6. Сеги Ј. *Сйуденйи са данашње йерийорије Војводине на евройским универзйейима 1338-1919*, Архив, Нови Сад, 2010
7. Simon K. *Education of surgeons at the Medical School of the University of Pest between 1825 and 1848*, *Orvostort Kozl.* 2009;55 (1–4): 91–130.

8. *Present System of Medical Education, and the Arrangement of the Medical Profession in the Austrian States and Organization*, The Medico-chirurgical Review and Journal of Practical Medicine, Volume 22, N° XLIII, Oktobar 1, 1834 to January 1 1835, 272–278
9. Станојевић В. *Ликови и дела истапкнугиих лекара у Србији пре основања Српског лекарског друштва*, Др Емерих Линденмајер, in *Споменица 1872–1972*, Српско лекарско друштво, Београд, 1972, 33–34